

1. ZŁOTE OBSZARY: ZARZĄDZANIE KLASĄ

Maria Jose Lera, Knud Jensen and Frode Jøsang, (2007).

1. *Zarządzanie klasą i zachowanie uczniów*
2. *Jak sprawować przywództwo w klasie?*
3. *Golden 5: proponowane kroki kluczowe*

1. Zarządzanie klasą i zachowanie uczniów

Istnieje wiele różnych definicji ‘zarządzania klasą’, lecz zazwyczaj obejmują one działania podjęte przez nauczyciela w celu zaprowadzenia porządku, skłonienia uczniów, aby uważali, lub zachęcenia ich do współpracy (Emmer i Stough 2001)¹. Na współczesne badania nad zarządzaniem klasą duży wpływ wywarły doświadczenia Jacoba Kounina² i jego współpracowników (1970).

Kounin stosuje psychologiczny model ekologiczny, skupiając się na cechach środowiska i jego wpływie na zachowanie dzieci. Badacz ten wskazał zestaw zachowań nauczycieli i cech charakterystycznych lekcji, która mają związek z lepszym zachowaniem uczniów:

1. Wszechobecność – uważanie w klasie i w osobistych kontaktach, aby zawsze wiedzieć, co się dzieje.
2. Podzielność – umiejętność zajmowania się wieloma rzeczami jednocześnie.
3. Płynność – reagowanie we właściwy sposób w sytuacjach krytycznych, aby przebieg procesów w klasie był płynny.
4. Zmienność – umiejętność wprowadzania zmian i dokonywania reorganizacji, kiedy coś idzie źle.

Interesowało go również, czy strategie zarządzania klasą, które okazały się skuteczne w pracy z ogółem uczniów, wywrą podobny wpływ na tych, których uznawano za niedyscyplinowanych. Rezultaty okazały się bardzo pozytywne; nauczyciele posiadający te cechy rzeczywiście w większym stopniu inspirowali uczniów i lepiej ich kontrolowali. (Kounin 1970).

Badania te i ich rezultaty pomogły przesunąć punkt ciężkości z "reaktywnych" strategii zarządzania (reagowania wtedy, gdy coś się wydarzy) na "prewencyjne" strategie kontroli, czyli wiedzę o tym, jak działać, aby zapobiegać problemom. Ponadto odstąpiono już od eksponowania cech osobowości nauczyciela jako najważniejszego czynnika wpływającego na dzieci. Obecnie podkreśla się znaczenie strategii zarządzania stosowanych przez wychowawców oraz kontroli środowiskowej. Ważne są, więc, także nasze umiejętności

¹ Emmer, E. and L. Stough (2001). "Classroom management: a critical part of educational psychology, with implications for teacher education." *Educational Psychologist* **36**(2): 103-112.

² Kounin, J. (1970). *Discipline and group management in classrooms*. New York, Rinehart and Winston.

wywierania wpływu. Innymi słowy, nastąpiło przejście od perspektywy pasywnej do bardziej aktywnej.

Klasa to miejsce, gdzie zarówno dzieci, jak i nauczyciel doświadczają codziennie znacznego stresu. Według Nordahla nauczyciele muszą stawiać czoła czterem rodzajom zachowań, które wywierają wpływ na klimat nauczania w klasie (Nordahl 1998)³.

A.- Zachowania, które wywierają wpływ na proces nauczania i przyswajania wiedzy. Chodzi tutaj np. o rozmowy podczas lekcji, które przeszkadzają innym uczniom i nauczycielowi (30 do 60 % uczniów bierze udział w takich zachowaniach, od czasu do czasu lub regularnie)

B.- Izolacja społeczna ucznia i wycofanie: samotność, nieśmiałość, depresja i brak relacji z dorosłymi i rówieśnikami (Dotyczy to 10-30 % uczniów)

C.- Zachowania buntownicze i agresywne: wywoływanie konfliktów, agresja, sprzeciw i negacja zasad, testowanie zasad i reguł obowiązujących w klasie. (12-30%)

D.- Łamanie zasad i zachowania przestępcze, do których należą krańcowe przejawy znęcania się nad innymi uczniami, kradzieże, przemoc, wagarowanie itd. (1-2%)

Wielu nauczycieli codziennie doświadcza dużej presji wskutek tego rodzaju problemowych zachowań, które nie pozostają bez wpływu na ich osobiste uczucia i pracę. Istnieje kilka powodów, dla których zachowania uczniów budzą zdenerwowanie nauczycieli. Po pierwsze, stanowią test kompetencji nauczyciela jako przywódcy klasy. Sukcesy lub porażki doświadczane przy pełnieniu roli przywódcy wpływają na uczucia nauczyciela, ocenę własnych kompetencji i poczucie radzenia sobie w swoim zawodzie. I wreszcie zachowania problemowe są często odbierane jako osobisty atak na kodeks etyczny nauczyciela i wyznawane przez niego wartości.. Roland⁴ (1991) wskazuje 5 kluczowych cech wspólnych dla nauczycieli, którzy przeżywają w pracy duży stres:

- (1) Źle sobie radzą z nieporządkiem i sytuacjami konfliktowymi w klasie.
- (2) Nie potrafią wpajać uczniom normalnych zachowań i standardów klasowych,
- (3) Nie potrafią spojrzeć na sytuację w klasie z perspektywy uczniów,
- (4) Brakuje im umiejętności organizowania zajęć, a także właściwego planowania i prowadzenia lekcji
- (5) Nie są spontaniczni i rzadko korzystają z poczucia humoru.

Z kolei w klasach prowadzonych przez nauczycieli, którzy dobrze sobie radzą z zarządzaniem, procesy grupowe przebiegają prawidłowo. W grupie nauczycieli, którzy nie mają problemów w klasie zaobserwowano trzy ważne wspólne cechy:

- (1) Są przewidywalni i rozumiali.
- (2) Potrafią sobie radzić w sytuacjach konfliktowych.
- (3) Potrafią się zastanawiać nad własnymi strategiami i reakcjami, a także wprowadzać zmiany.

Zatem zarządzanie klasą to nie tylko kwestia strategii stosowanych w klasie, ale również innego ważnego obszaru, a mianowicie nastawienia i przekonań samych nauczycieli. Ich

³Nordahl, T. (1998). "Er det bare eleven?" Nova Rapport 12.

⁴ Roland, E. (1991). "Norsk skoleblad." 28.

myśli i sposób interpretacji sytuacji wpływają na poziom odczuwanego przez nich stresu, zaś duży stres oddziałuje negatywnie na ich kompetencje i umiejętność radzenia sobie z klasą, co prowadzi do narastania problemów.

2.- Jak sprawować przywództwo w klasie?

Nauczyciele w różny sposób podchodzą do swego przywództwa. Niektórzy działają "strategicznie", co oznacza, że najważniejsze jest dla nich wykonanie planu, który przygotowali na lekcję. Pytania uczniów i ich własne doświadczenia nie są wystarczająco ważne, aby zmienić raz ustalony porządek. Przeciwnieństwem nauczyciela "strategicznego" jest nauczyciel "komunikatywny", bardzo zainteresowany dialogiem z uczniami, dla którego ważne jest zrozumienie, zainteresowanie i zaangażowanie z ich strony. Obie te role - w mniejszym lub większym stopniu - może odgrywać ta sama osoba.

Nauczyciela, który opiera zarządzanie klasą na dialogu i relacjach można również nazwać "przywódcą klasy zorientowanym na uczniów". Relacje z uczniami i pomiędzy nimi są dla takiego pedagoga rzeczą pierwszorzędnej wagi, a jego głównym celem jest wychowanie ich na ludzi zdolnych do krytycznego myślenia. Chętnie i często wykorzystuje zadania wymagające pracy grupowej i współpracy. Nastawienie uczniów i wyznawane przez nich wartości, jak również klimat panujący w klasie to aspekty, które uważa za ważne.

Jego przeciwnieństwem jest tradycjonalista, które opiera swoje przywództwo na rutynie i sztywnych zasadach, pilnowaniu wychowanków i podkreślaniu, że rola ucznia w klasie polega na na siedzeniu cicho, słuchaniu nauczyciela i postępowaniu zgodnie z jego wytycznymi. W tym modelu nauczyciel jest aktywny, natomiast uczniowie pasywni - mamy tu do czynienia z tak zwanym "przywódcą klasy zorientowanym na nauczyciela". Nauczyciel przedstawia uczniom nowy temat, zadaje pytania sprawdzając, czy został on dobrze zrozumiany, a następnie każdy uczeń samodzielnie wykonuje przydzielone zadanie.

Jest rzeczą ciekawą, jak znaczna może być różnica między tym, co chcemy przekazać, a co w rzeczywistości przekazujemy poprzez swoje zachowanie. Nauczyciel tradycjonalista odzywa się podniesionym głosem, czasami nawet krzyczy, i często stawia ultimatum, co ma uwiarygodnić jego prestiż. Z kolei nauczyciel zorientowany na uczniów systematycznie pracuje nad złym zachowaniem dziecka indywidualnie, zajmuje się problemami w formie komunikacyjnej (relacyjnej), nie ma gotowych rozwiązań, ale dzieli się tym, co wie, i jest ceniony przez uczniów, którzy go rozumieją i uznają stosowane przez nich strategie za właściwe.

Oprócz odmiennych perspektyw, nauczyciele mogą mieć również odmienne podejście do prowadzenia lekcji. Różni autorzy proponują różnorodne klasyfikacje, które wspólnie tworzą w zasadzie kontinuum. Na jednym jego krańcu znajduje się podejście, którego istotą jest **brak kontroli**. Nauczyciel jest słabym przywódcą i nie stawia czoła uczniom, których zachowanie odbiega od normy. Możliwe przyczyny to brak pewności siebie, niskie kwalifikacje lub być może pragnienie zdobycia popularności wśród dzieci dzięki swojej pobłażliwości. Pod takim przywództwem najważniejszą rolę w klasie odgrywają często najbardziej widoczni uczniowie i w środowisku klasowym dominują same dzieci.

Na drugim krańcu kontinuum znajduje się nauczyciel sprawujący **nadmierną kontrolę**, który nieustannie wszystko nadzoruje. Każdy szczegół jest dla niego ważny i wszystkie złe zachowania wymagają uwagi. Nauczyciel tego typu sam bywa źródłem stresu i zamieszania w klasie. W skrajnych przypadkach tendencja do nieustannego kontrolowania może wręcz przybrać postać nastawień paranoidalnych - każde niewłaściwe zachowanie ucznia nauczyciel zaczyna odbierać jako atak na swoją osobę, swój styl zarządzania klasą lub metody nauczania. Pedagog taki często traci panowanie nad sobą i szuka wśród uczniów kozłów ofiarnych.

Pośrodku tego kontinuum znajduje się podejście oparte na prawdziwej kontroli, sprawowanej przez nauczyciela, który pewnie stosuje **jasne strategie** i potrafi budować klimat sprzyjający nauce, poprzez dobre relacje i pozytywne uczucia, zarówno wobec całej klasy, jak i poszczególnych uczniów.

Lewis (1999)⁵ idąc tym samym tropem proponuje inną klasyfikację podejścia nauczycieli w formie trzech modeli teoretycznych, które nazywa interwencyjnym, interakcyjnym i nie-interwencyjnym. Pierwszy odzwierciedla kontrolę i nadzór; podejście to opiera się na założeniu, że uczniowie nie potrafią się nadzorować się sami, podczas gdy dwa pozostałe oferują im możliwość "posiadania głosu".

3.- GOLDEN 5: proponowane kroki kluczowe

W rezultacie niektórzy autorzy zaczęli ponownie łączyć zarządzanie klasą z nauczaniem i osobistymi cechami nauczyciela, takimi jak życzliwość (Weinstein 1998⁶), moralność (Hansen 1993⁷), styl bycia, czy dobre maniery (Richardson and Fallona, 2001) ⁸ Dobre maniery nauczyciela można zdefiniować jako właściwe zachowanie, czy też te cechy jego charakteru, które ujawniają się w kontaktach z klasą. Virginia Richardson badała ciągłość i zmianę w stylu bycia nauczycieli. Do cech etycznych i intelektualnych, które ujawniły się w jej analizie należą sprawiedliwość, życzliwość, zaangażowanie w cele edukacyjne oraz zdolność do krytycznej analizy własnych metod i teorii (Richardson i Fallona 2001).

W tym obszarze prowadzone są różne badania, w tym obejmujące kwestie związane ze wsparciem emocjonalnym ze strony nauczyciela i jego pozytywnym wpływem na uczniów.

⁵ Lewis, r. (1999). "Teachers' support for inclusive forms of classroom management." *Inclusive education* 3(3): 269-285..

⁶ Weinstein, C. S. (1998). "I want to be nice, but I have to be mean: exploring prospectives of teachers' conceptions of caring and order." *Teaching and teacher education* 14(2): 153-164.

⁷ Hansen, D. T. (1993). "The moral importance of teacher's style." *Journal of Curriculum Studies* 25(5): 397-421.

(Bru, Boyesen i inni, 1998⁸). Bru i inni wskazują pięć ważnych cech (Bru, Stephens et al. 2002⁹) wymienianych przez uczniów jako te, które mają dla nich największe znaczenie:

- (1) Nauczyciel, którego uczeń odbiera jako bezpieczny fundament emocjonalny.
- (2) Nauczyciel, który jest potrafi doskonale nauczać swojego przedmiotu..
- (3) Nauczyciel, który pozwala uczniom wywierać wpływ na własny proces uczenia się.
- (4) Nauczyciel, który globalnie nadzoruje pracę w klasie
- (5) Nauczyciel, który potrafi dostosować swoją technikę zarządzania klasą do potrzeb poszczególnych uczniów nikogo przy tym nie faworyzując.

Idąc w tym samym kierunku, J. Norris rozwinęła emocjonalno-społeczną metodę nauczania (Norris 2003¹⁰), a Zipora Shechtman z Izraela wykorzystuje nauczanie afektywne jako metodę pomocną w zarządzaniu klasą (Shechtman and Leichtenritt 2004¹¹).

Aby włożyć swój wkład w tę dziedzinę, przedstawiamy zbiór zasad, które pomogą nauczycielom dokonać koniecznych ulepszeń w takich obszarach jak organizacja lekcji, relacje i kontrola, a także wartości i rozwiązywanie problemów.

1.- Wstęp

Ta część obejmuje strategie służące przyciągnięciu uwagi uczniów, na przykład po wejściu do klasy. Jak powinien postąpić nauczyciel, jeśli chce, aby go słuchano? Niektórzy nauczyciele po wejściu od razu podnoszą głos, niektórzy spokojnie czekają, w nadziei, że uczniowie sami się uspokoją; niektórzy zaczynają od reprimendy, inni pouczają. Inni z kolei wykorzystują wyraziste sygnały, na przykład trzykrotne klaśnięcie w dłonie. Jest ważne, jakich metod używa nauczyciel; czy stają się one źródłem jeszcze większego stresu i zamieszania, czy też pomagają utrzymać kontrolę w klasie, a także - co również ma duże znaczenie - czy są stosowane świadomie i konsekwentnie, dzięki czemu z czasem zmieniają się w system komunikacji.

ZASADA KLUCZOWA: *System reagowania: buduj system, który pozwoli radzić sobie z zachowaniami dzieci, wykorzystując sygnały niewerbalne w celu przyciągnięcia uwagi grupy (np. podniesienie ręki), informuj, jakiego zachowania od nich oczekujesz, dawaj przykład właściwych relacji (a więc zbliżaj się do uczniów, mów nie podnosząc głosu itd...)*

⁸ Bru, E., M. Boyesen, et al. (1998). "Perceived Social Support at School and Emotional and Musculoskeletal Complaints among Norwegian 8th Grade Students." Scandinavian Journal of Educational Research **42**(4): 339-353.

⁹ Bru, E., P. Stephens, et al. (2002). "Student's Perceptions of Class Management and Reports of Their Own Misbehavior." Journal of School Psychology **40**(4): 287-307.

¹⁰ Norris, J. (2003). "Looking at classroom management through a social and emotional learning lens." Theory into practice **42**(4): 313-318.

¹¹ Shechtman, Z. and J. Leichtenritt (2004). "Affective teaching: a method to enhance classroom management." European Journal of Teacher Education **27**(3): 323-333.

Kiedy udało nam się już przyciągnąć uwagę grupy, ważne jest, aby wskazywać, które zachowania są właściwe, czy to dlatego, że właśnie mają miejsce, czy też dlatego, że chcemy, aby pojawiły się podczas dzisiejszej lekcji. W ten sposób uczniowie zachowują w pamięci te zachowania, które nam odpowiadają, a nie te, które chcemy wyeliminować.

ZASADA KLUCZOWA: *Uwaga:* *Zwracaj uwagę na pozytywne zachowania klasy i chwal je publicznie, jeśli chcesz, aby się powtarzały.*

Kiedy uczniowie są już zajęci swoją pracą, albo słuchają wyjaśnień nauczyciela, jest rzeczą fundamentalną, aby stworzyć klimat, który pomoże im skupić się na wykonywanych zadaniach. Na tym etapie kluczową rolę odgrywa ciągłość akcji. Nauczyciel powinien się skoncentrować na tym, by skupiać uwagę uczniów na pracy i podkreślać pozytywne zachowania; jeśli zaś pojawią się zachowania niewłaściwe, można radzić sobie z nimi poprzez kontakt wzrokowy, dotyk, wskazanie ręką etc.

ZASADA KLUCZOWA: *Ciągłość akcji* *nie pozwalaj, aby złe zachowanie ucznia przeszkodziło ci w przebiegu lekcji. Nie próbuj prowadzić lekcji i zajmować się jednocześnie tym zachowaniem.*

Kiedy w klasie następuje jakaś zmiana - czy będzie to przejście od jednego zadania/tematu do drugiego, czy też nawet z jednego do drugiego pomieszczenia - mamy do czynienia z etapem przejściowym, który sprzyja powstawaniu zamieszania i problemów. Musimy być na to przygotowani i dołożyć starań, aby przejścia następowały płynnie i we właściwym tempie. Dobrze jest na przykład zawnazu przygotować materiały, umieścić w widocznym miejscu instrukcje, albo dać uczniom jakieś zajęcie, które na krótko zaprzątne ich uwagę, dzięki czemu te przejścia będą krótsze i łatwiejsze.

ZASADA KLUCZOWA: *Organizacja nauki:* *Postaraj się zorganizować pracę podczas lekcji tak, aby zajęcia i informacje następowały po sobie we właściwym, naturalnym porządku.*

Kiedy nadchodzi koniec lekcji; bardzo ważne jest, aby ją "zamknąć", w postaci ćwiczenia, którego celem jest refleksja i synteza.

ZASADA KLUCZOWA: *Ewaluacja.* *Pod koniec każdej lekcji znajdź czas, aby ją podsumować i przygotować klasę do następnej. Ważne jest, aby uczniowie wiedzieli, co zostało zrobione i czego się nauczyli, co poszło dobrze, a na czym skoncentrujemy się podczas następnej lekcji.*

2.- Kontrola relacji

Kadra nauczycielska powinna być wyposażona w zestaw strategii, które umożliwią im kontrolowanie relacji wśród uczniów. Strategie te muszą być możliwie najbardziej klarownej, ułatwiającej komunikację niewerbalną z klasą, co umożliwi kontrolowanie zachowań dzieci przy pomocy gestów, sygnałów czy wspólnych symboli.

ZASADA KLUCZOWA: *Proaktywność:* *Rozwiązywanie problemów w sposób, który nie prowadzi do ich eskalacji (na osobności, nie podnosząc głosu, stojąc blisko ucznia, przed lekcją lub po niej)*

- *Sygnaty niewerbalne*
- *Język okazjonalny*
- *Poświęcanie czasu*
- *Kierowanie zachowaniem*
- *Przypominanie o regułach*
- *Przerwa, częściowa zgoda*
- *Dziękuj zamiast żądać*

Na następnym etapie sprawujemy kontrolę nad klasą, podtrzymując koncentrację uczniów, komunikując się z nimi, wprowadzając małe poprawki i usprawnienia.

ZASADA KLUCZOWA: Wizualizacja: *Niektórzy nauczyciele w procesie nauczania polegają nadmiernie na słuchu, wiadomo jednak, jak ważne są sygnały wizualne; zapisuj wszystkie swoje komunikaty i polecenia dotyczące pracy na tablicy lub na planszy (Rogers 2002¹²), str. 45.*

Zapobieganie jest lepsze niż interwencja, zatem ważne jest, aby nie ignorować sygnałów, które sugerują, że tracisz lub możesz stracić kontrolę nad klasą. Kiedy spodziewamy się niewłaściwego zachowania, jesteśmy lepiej przygotowani, żeby sobie z nim poradzić.

ZASADA KLUCZOWA: Działania uprzedzające: *Staraj się przewidzieć, co może się wydarzyć i bądź na to przygotowany*

Kiedy kontrola wymyka ci się z rąk, nadchodzi moment, aby ponownie przyciągnąć uwagę uczniów; jeśli nic lepszego nie przychodzi ci do głowy, spróbuj wykorzystać jakieś nieoczekiwane zachowanie (nagle wyłącz światło, usiądź na stole, załóż kapelusz, włącz muzykę itd.)

ZASADA KLUCZOWA: Nieoczekiwane zachowania. *Przyjrzyj się wzorom zachowań pomiędzy uczniami, oraz pomiędzy klasą a tobą i jeśli jest taka potrzeba, zmień je, robiąc coś, czego nigdy dotąd nie robiłeś.*

3.- Zachowania problemowe

Poniżej prezentujemy zasady kluczowe, które mogą być przydatne przy rozwiązywaniu konfliktów.

Problemom należy stawiać czoła tak szybko, jak tylko się da, nie licząc na to, że kiedyś same się rozwiążą; wręcz przeciwnie - wraz z upływem czasu może być tylko gorzej.

ZASADA KLUCZOWA. Wycucie czasu: *Zajmij się niewłaściwym zachowaniem ucznia tak szybko, jak to możliwe.*

Jeśli problemy powracają, warto zwrócić się do całej klasy, i zaproponować ustalenie planu zasad i praw. W miarę możliwości należy to rozwiązać w sposób prosty, bowiem celem tego

¹² Rogers, W. (2002). *Classroom Behaviour*. London, Paul Chapman Publishing.

ćwiczenia jest uświadomienie wszystkim, które zachowania muszą zostać uregulowane dla dobra całej grupy.

ZASADA KLUCZOWA: Ustalanie reguł i praw. Przygotuj wraz z uczniami listę składającą się z nie więcej niż 5 reguł. Za ich przestrzeganie przyznawaj nagrody (i jednostkom, i całej grupie). Gdy uczniowie przyswoją sobie reguły, dokonujemy rotacji i wprowadzamy inne. Cały spis należy umieścić na widocznym miejscu. Nie trzeba chyba dodawać, że nauczyciel, jako członek klasy, również musi przestrzegać te zasady. Zanim reguły zostaną złamane, grupa musi zdecydować w sposób demokratyczny, co zrobić, aby sprowadzić na właściwe tory zachowanie tych swoich członków, którzy się nie podporządkują. W ten sposób dzieci mogą naśladować pracę parlamentu.

Kiedy pojawią się kłopoty, warto się upewnić, czy nasze własne reakcje są właściwe. W ten sposób możemy uniknąć eskalacji problemu, która sprawia, że staje się on jeszcze trudniejszy do rozwiązania. Musimy przy tym pamiętać, że to zachowanie jest złe, a nie sam uczeń, a także, że z punktu widzenia uczniów waga i znaczenie problemu bywają często zupełnie inne. Radzimy minimalizować problemy, aby postawić im tamę w najbardziej satysfakcjonujący sposób. Im bardziej precyzyjnie zdefiniujemy problem, tym łatwiej będzie go rozwiązać.

ZASADA KLUCZOWA: Adekwatność reakcji: Dostosuj swoje reakcje do niewłaściwego zachowania ucznia. Powinny być uzasadnione i adekwatne do przewinienia. Ważne jest, aby nie doprowadzić do eskalacji konfliktu, a jeśli już na początku jest on intensywny, rozładowywać sytuację, uśmiechając się, dziękując i utrzymując kontakt wzrokowy.

Rzeczą fundamentalną jest proponowanie uczniom alternatywnych zachowań. Ważne jest zatem, aby po zakończeniu konfliktu postępować w sposób pozytywny, i budować pozytywne oczekiwania na przyszłość, dając wyraz pewności, że uczeń jest w stanie zmienić swoje postępowanie.

ZASADA KLUCZOWA: Reagowanie: porozmawiaj z uczniem po lekcjach i zawrzyj z nim kontrakt dotyczący jego zachowania podczas następnej lekcji; zaproponuj alternatywne zachowania lub poinformuj go, jaka będzie twoja reakcja i jakie poniesie konsekwencje, jeśli nadal będzie się źle zachowywał.

Źródła:

Bru, E., M. Boyesen, et al. (1998). "Perceived Social Support at School and Emotional and Musculoskeletal Complaints among Norwegian 8th Grade Students." *Scandinavian Journal of Educational Research* 42 (4): 339-353.

Bru, E., P. Stephens, et al. (2002). "Student's Perceptions of Class Management and Reports of Their Own Misbehavior." *Journal of School Psychology* 40 (4): 287-307.

Dreikurs, R., B. Grunwald, et al. (1982). *Maintaining sanity in the classroom. Classroom management techniques*. London, Taylor & Francis Ltd.

GOLDEN5 PROGRAMME

GOLDEN AREAS:

CLASSROOM MANAGEMENT

19090- 2004-1-COM-1-2.1.

Emmer, E. and L. Stough (2001). "Classroom management: a critical part of educational psychology, with implications for teacher education." Educational Psychologist 36 (2): 103-112.

Hansen, D. T. (1993). "The moral importance of teacher's style." Journal of Curriculum Studies 25 (5): 397-421.

Holton, S. (1999). "After the eruption: managing conflict in the classroom." New Directions for teaching and learning 77 : 59-69.

Kounin, J. (1970). Discipline and group management in classrooms . New York, Rinehart and Winston.

Lewis, R. (1999). "Teachers' support for inclusive forms of classroom management." Inclusive education 3 (3): 269-285.

Newhouse, R. and M. Neele (1993). "Conflict resolution: an overview for classroom management." International Journal of Educational Management 7 (3): 4-8.

Nordahl, T. (1998). "Er det bare eleven?" Nova Rapport 12 .

Norris, J. (2003). "Looking at classroom management through a social and emotional learning lens." Theory into practice 42 (4): 313-318.

Ogden, T. (1987). Atferdspedagogikk i teori og praksis, Universitetsforlaget.

Richardson, V. and C. Fallona (2001). " Classroom management as method and manner." Journal of Curriculum Studies 33 (6): 705 - 728.

Rogers, W. (2002). Classroom Behaviour . London, Paul Chapman Publishing.

Shechtman, Z. and J. Leichtentritt (2004). "Affective teaching: a method to enhance classroom management." European Journal of Teacher Education 27 (3): 323-333.

Weinstein, C. S. (1998). "I want to be nice, but I have to be mean: exploring prospectives of teachers' conceptions of caring and order." Teaching and teacher education 14 (2): 153-164.